

**Erkenning voor nabestaanden van geweldsslachtoffers: verschillen tussen ouders en
broers/zussen**

F.E. van den Hof

Studentnummer: s3326497

Afdeling Psychologie, Rijksuniversiteit Groningen

PSB3A-BT15: Bachelor These

Groepsnummer: 19

Begeleider: dr. J. Gerlsma

Tweede beoordelaar: dr. D.C. Rus

In samenwerking met: A. Feijen, B. Sijbolts, F. Arifaj, J. van Waveren, en M. Veldman.

21 juni 2022

Een scriptie is een proeve van bekwaamheid voor studenten. De goedkeuring van de scriptie is het bewijs dat de student over voldoende onderzoeks- en rapportagevaardigheden beschikt om af te studeren, maar biedt geen garantie voor de kwaliteit van het onderzoek en de resultaten van het onderzoek als zodanig, en de scriptie is daarom niet per se geschikt als academische bron om naar te verwijzen. Als u meer wilt weten over het in deze scriptie besproken onderzoek en de daarop gebaseerde publicaties waarnaar u zou kunnen verwijzen, neem dan contact op met de genoemde begeleider.

Recognition for relatives of victims of violence: Differences between parents and siblings of the victim

Abstract

Previous research has shown that there is increasing attention for victims and surviving relatives in Dutch society. This study explores the degree of recognition Dutch people give to relatives of victims of violent crime, in particular to bereavement or compensation. The aim of this thesis is to analyse whether there is a difference in recognition in different (family) relationships between relatives and victims. Therefore, a comparison was made between three different groups, namely parents, siblings and friends of the victim. Data for this study were obtained from an online questionnaire ($N = 228$) and a vignette study ($N = 203$). The Victim Concern Scale (VCS) was used, supplemented with self-constructed items related to relatives of the victim. The internal consistency of the questionnaire was very good. Reliability of the items, correlations and testing between-groups differences in recognition were measured using SPSS. Questionnaire responses revealed that parents received more recognition of their grief and loss than siblings ($p < .001$) and friends ($p < .001$). Recognition for receiving financial compensation was significantly higher among parents than among siblings ($p = 0.010$) and friends ($p < .001$). In contrast, the results of the vignette study did not include significant differences between the different groups. The main conclusion of this study is that recognition is given to relatives in varying degrees. Parents received more recognition on average than siblings and friends. In addition, parents were more likely to receive a higher financial compensation than siblings or friends for the loss of a relative.

Keywords: surviving relatives, recognition, victims of crime, victims of homicide, relationship victim, loss, grief, compensation claim, secondary victimization, vignette study

Samenvatting

Uit eerder onderzoek is gebleken dat er steeds meer aandacht is voor slachtoffers en nabestaanden in de Nederlandse samenleving. Doel van dit onderzoek is om te achterhalen of er verschil is in erkenning in verschillende (familie-)relaties tussen nabestaande en het directe slachtoffer. Hiervoor werden drie groepen vergeleken: ouders, broers/zussen en vrienden van het slachtoffer. Er is een online vragenlijst afgenomen ($N = 228$) en een vignetstudie uitgevoerd ($N = 203$). Voor de vragenlijst is gebruik gemaakt van de Victim Concern Scale (VCS) aangevuld met zelf geconstrueerde items die betrekking hadden op nabestaanden. De interne consistentie hiervan was zeer goed. Met behulp van SPSS zijn betrouwbaarheidsanalyses van de items, correlaties, en toetsen voor tussen-groepsverschillen in erkenning uitgevoerd. De resultaten lieten zien dat ouders meer erkenning kregen van hun verdriet en verlies dan broers/zussen ($p < .001$) en vrienden ($p < .001$). Ook de erkenning voor het krijgen van een financiële compensatie was significant hoger bij ouders dan bij broers/zussen ($p = 0.010$) en vrienden ($p < .001$). De vignetstudie liet geen significante verschillen zien tussen de verschillende groepen. Mogelijk zijn het aantal deelnemers ($n \leq 37$) per vignet onvoldoende om statistische significantie aan te tonen. De belangrijkste conclusie van dit onderzoek is dat er in verschillende mate erkenning wordt gegeven aan nabestaanden. Ouders kregen gemiddeld meer erkenning dan broers/zussen en vrienden. Daarnaast kregen ouders vaker een hogere financiële compensatie voor affectieschade dan broers/zussen en vrienden.

Trefwoorden: nabestaanden, erkenning, geweldsslachtoffers, moordslachtoffers, relatie slachtoffer, verlies, rouw, affectieschade, secundaire victimisatie, vignetstudie

Erkenning voor nabestaanden van geweldsslachtoffers: verschillen tussen ouders en broers/zussen

Cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2022) laten zien dat er in het jaar 2020 ongeveer 2750 levensdelicten (waaronder moord en doodslag) plaatsvonden. Dit was een daling ten opzichte van het jaar daarvoor. In het aantal dodelijke slachtoffers als gevolg van moord of doodslag, is er eveneens een daling. In 2020 werden er alsnog 121 mensen vermoord in Nederland, met familieleden en vrienden wiens leven hierdoor van het ene op het andere moment veranderde. De geweldsmisdrijven met de dood als gevolg zorgen niet alleen voor directe slachtoffers, maar laten ook een groep nabestaanden achter.

Nabestaanden van slachtoffers die door geweldsmisdrijven om het leven zijn gekomen hebben naast het onherstelbaar leed van het misdrijf ook te maken met secundaire victimisatie (Feys, 2016; Elbers & Becx, 2020). De gevolgen van het misdrijf heeft veel impact op hun leven. Ondanks dat zij behoefte hebben aan ondersteuning, de juiste zorg en hulp om hun leven weer op te pakken, wordt deze doelgroep vaak vergeten (Van Wijk et al., 2017). Van Wijk et al. (2013) noemen dit dan ook de groep ‘minder zichtbare’ slachtoffers.

Door de jaren heen kregen slachtoffers van misdrijven steeds meer aandacht (Heslinga, 2001). De rechten voor slachtoffers werden uitgebreid en er werd meer onderzoek naar hun behoeften gedaan. Daarnaast kwamen slachtoffers en hun nabestaanden meer in de publiciteit en werden ook vaker in het nieuws genoemd. Volgens onderzoeker Heslinga (2001) ontstond er de afgelopen jaren in de Nederlandse samenleving steeds meer aandacht voor de nabestaanden van slachtoffers van geweldsdelicten. Voorbeelden hiervan zijn de zaken Nicky Verstappen en Anne Faber.

Gevolgen van levensdelicten zijn voor de nabestaanden te onderscheiden in twee vormen van victimisatie. Enerzijds de primaire victimisatie, namelijk de rechtstreekse gevolgen van het misdrijf. Dit kunnen psychische gezondheidsproblemen zijn, zoals

posttraumatische stressstoornis (PTSS) of risico op depressie, maar ook lichamelijke gevolgen zoals concentratieproblemen, slaapproblemen evenals sociaal isolement (Van Wijk et al., 2013). Anderzijds kan ook secundaire victimisatie zich voordoen, waarbij de wijze waarop slachtoffers behandeld worden door justitiële- of hulpinstanties, hen opnieuw het gevoel geven slachtoffer te zijn (Van Dijk, 2008). Wanneer nabestaanden, nog middenin het rouwproces, te maken krijgen met verschillende instanties en juridische procedures, is het van belang dat zij op begrip en steun kunnen rekenen. Gebrek hieraan kan volgens Van Dijk (2008) nadelige gevolgen hebben op het verwerkingsproces van betrokken nabestaanden.

Er zijn meerdere studies gedaan naar de behandeling van nabestaanden door de overheid, politie en justitie. In 1988 onderzocht Rinear de verschillende stressoren die invloed hebben op ouders, waarvan de kinderen slachtoffer zijn geworden van kindermoord. Hierin kwam naar voren dat het rouwproces van nabestaanden kan worden belemmerd door strafrechtelijke instanties. Hoewel deze studie ruim dertig jaar geleden werd uitgevoerd, laten recentere onderzoeken vergelijkbare uitkomsten zien. In de studie van Stretesky et al. (2010) werden 37 nabestaanden van moordslachtoffers geïnterviewd over hun interactie met politie en justitie. De resultaten van deze studie lieten zien dat nabestaanden zich onvoldoende gehoord voelden en het idee hadden dat zij niet serieus werden genomen.

Ook in Nederland bleek uit onderzoek van de Nationale Ombudsman (2020) dat nabestaanden niet altijd de juiste bejegening kregen van het Openbaar Ministerie (OM). Volgens gesprekken met organisaties, die zich bezighouden met nabestaanden van levensdelicten, werd ook hier een gebrek aan communicatie over de stand van zaken gesignaleerd. Nabestaanden werden daarnaast niet altijd op een respectvolle manier behandeld en regelmatig kregen slachtoffers en nabestaanden onvoldoende de gelegenheid om zich uit te spreken over de zaak (Nationale Ombudsman, 2020).

De rechten voor nabestaanden zijn de afgelopen jaren uitgebreid (Wet uitbreiding slachtofferrechten, 2021). Naast het spreekrecht is er vanaf 2019 ook de Wet Affectieschade, waarbij nabestaanden van slachtoffers door invoering van de wet recht op een vergoeding hebben. De Wet Affectieschade beschrijft het volgende over nabestaanden: “een persoon die ten tijde van de gebeurtenis in een zodanige nauwe persoonlijke betrekking tot de gekwetste/overledene staat, dat uit de eisen van redelijkheid en billijkheid voortvloeit dat hij als naaste wordt aangemerkt” (Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2019). Om voor een tegemoetkoming, in het kader van de wet op affectieschade in aanmerking te komen, moet er dus sprake zijn van een hechte affectieve relatie met het slachtoffer. De wet maakt echter onderscheid tussen de verschillende relaties die een nabestaande heeft met het directe slachtoffer. Partners, ouders en kinderen worden expliciet benoemd, maar broers en zussen vallen niet onder een vaste categorie. Zij vallen buiten de kring van gerechtigden en kunnen alleen een beroep doen op schadevergoeding wanneer zij kunnen aantonen dat zij een nauwe, persoonlijke relatie met het slachtoffer hadden door aan te tonen dat zij langdurig met het slachtoffer hebben samengewoond en zij voor elkaar zorgden. Partners, kinderen en ouders hoeven dit echter niet aan te tonen.

Ook de samenleving lijkt onderscheid te maken in het erkennen van verdriet bij ouders of broers en zussen. In Davidson (2018) haar literatuurreview wordt benoemd dat broers en zussen vinden dat de focus vooral ligt op het verdriet van hun ouders. Bolton et al. (2016) deden longitudinaal onderzoek naar zogeheten ‘sibling loss’, waarbij er werd gekeken naar de effecten van het verlies van een broer of zus. Bolton et al. (2016) concludeerden dat rouw onder broers en zussen een hoog risico op psychische stoornissen meebrengt. Doka (1989) bespreekt in zijn boek het begrip ‘disenfranchised grief’. Dit verwijst naar het verdriet dat mensen kunnen ervaren wanneer ze een verlies lijden dat niet openlijk en/of publiekelijk wordt of kan worden erkend. Broers en zussen kunnen een gebrek aan erkenning ervaren

tijdens de rouwverwerking en het gevoel krijgen dat zij behoren tot een minder belangrijke groep rouwenden, waarbij zij niet de goedkeuring en begrip krijgen die zij nodig hebben om hun verdriet volledig te verwerken (Doka, 1989). Onderzoek van Dyregrov en Dyregrov (2005) onder ouders en broers/zussen van zelfmoordslachtoffers liet vergelijkbare uitkomsten zien. Jongere broers en zussen, die nog thuis woonden bij hun ouders, ondervonden meer posttraumatische stressproblemen, dan hun oudere broers en zussen of zelfs hun ouders. De focus van de samenleving op het verdriet van de ouders had op hen een grotere impact (Dyregrov & Dyregrov, 2005).

De Noorse criminoloog Nils Christie beschreef in 1986 dat het beeld van de samenleving over slachtofferschap wordt bepaald door kerneigenschappen van het slachtoffer of in geval van een geweldsmisdrijf het co-slachtoffer. Er bestaat een heersend beeld van ‘het ideale slachtoffer’ waardoor sommige slachtoffers meer aandacht krijgen dan anderen, terwijl er ogenschijnlijk geen verschil in de zaken zit. Er lijkt sprake te zijn van een leedhiërarchie met als gevolg verschillen in erkenning van verdriet, rouw, aandacht, wettelijke bescherming en wetsuitvoering (Christie, 1986). Mogelijk spelen deze kerneigenschappen ook een rol bij het onderscheid tussen ouders en broers/zussen van het slachtoffer. In de meeste gevallen gaat alle aandacht uit naar de ouders of, indien aanwezig, naar de partner en kinderen van het slachtoffer (Davidson, 2018). Broers en zussen gaan als vanzelf zorgen voor hun ouders en daardoor is het mogelijk dat zij hun eigen gevoel wegduwen en het verdriet van zich afzetten (Doka, 1989).

In deze thesis wordt onderzocht of er een verschil is in erkenning van verdriet en rouw tussen ouders en broers/zussen van een slachtoffer onderzocht. Mogelijk komt er meer aandacht en erkenning in onze samenleving voor mensen die rouwen om het verlies van hun broer of zus.

De specifieke onderzoeksvraag luidt als volgt: ‘In hoeverre hangt de specifieke (familie-)relatie tussen de nabestaande en het directe slachtoffer van moord en doodslag samen met de mate van erkenning voor de positie van nabestaanden?’ We verwachten dat ouders van een door moord of doodslag overleden slachtoffer meer erkenning van hun verdriet en recht op schadevergoeding krijgen dan broers of zussen van de overledene.

Methode

Procedure en onderzoeksdesign

Voor de beantwoording van de onderzoeksvraag was gebruik gemaakt van een online kwantitatief onderzoek met een experimenteel design. De benodigde data is verzameld middels het verspreiden van een online Nederlandse vragenlijst met bijbehorende wervingsbrief. De steekproefmethode betrof een zogeheten convenience sampling. Alle participanten hebben de vragenlijst op eigen gelegenheid ingevuld. Bij aanvang van het onderzoek heeft iedere participant een toestemmingsformulier (informed consent) gelezen en ondertekend. Vervolgens werden de participanten doorgeleid naar de vragenlijst. Deze bestond uit drie onderdelen. Het eerste deel van de vragenlijst betrof 41 stellingen over slachtoffers en nabestaanden. De participanten dienden hierbij aan te geven of bepaalde slachtoffers en nabestaanden meer of minder erkenning verdienen dan gemiddeld. Het tweede gedeelte van de online vragenlijst betrof een willekeurige toewijzing aan één van de 11 vignetten. De vignetten waren in beginsel identiek, maar varieerden allemaal op het gebied van 1 specifieke variabele (de leeftijd van het slachtoffer; het geslacht van de nabestaande; de etniciteit van de nabestaande; de relatie van de nabestaande met het slachtoffer; de intentie van het gepleegde delict). Afhankelijk van de conditie lazen participanten een vignet met de beschrijving van een delict en een stuk tekst van de bijbehorende nabestaande-verklaring. Vervolgens kregen de participanten 11 stellingen met betrekking tot erkenning voor nabestaanden en werd er gevraagd om aan te geven hoeveel financiële tegemoetkoming de

nabestaande volgens de participant dient te krijgen. Het derde en tevens laatste deel van de vragenlijst bestond uit tien vragen betreffende de sociale wenselijkheid.

Aan de hand van de gegeven antwoorden werd onderzoek gedaan naar de mate van erkenning die Nederlanders toekennen aan specifieke slachtoffers en voornamelijk aan nabestaanden. In het huidige werd de focus gelegd op de invloed van de onafhankelijke variabele 'relatie slachtoffer-nabestaande' op de mate van erkenning en werd er specifiek gekeken naar de ouder/broer/zus/vriend-relatie tot het slachtoffer.

Participanten

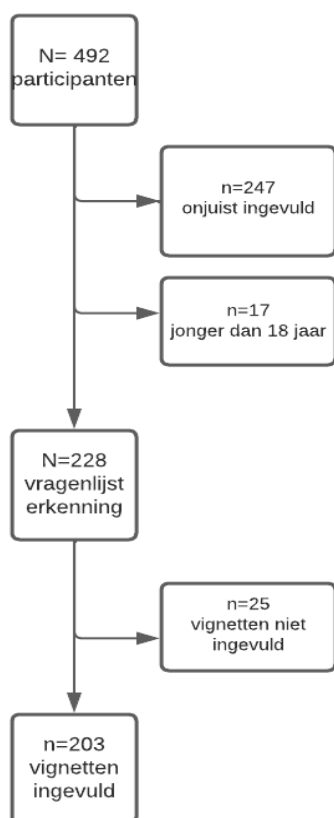
De participanten in dit onderzoek zijn geworven via een selecte steekproefmethode, namelijk een convenience sampling. Deelname aan dit onderzoek was alleen mogelijk wanneer men 18 jaar of ouder was en beschikte over een goede beheersing van de Nederlandse taal. De wervingsbrief en link naar het onderzoek waren voornamelijk verspreid via het digitale platform WhatsApp. Gezien het gevoelige onderwerp van het onderzoek, waren de participanten alleen direct benaderd door de onderzoekers. De participanten zijn hierdoor voornamelijk personen uit de directe omgeving van de onderzoekers. De ethische goedkeuring voor dit onderzoek was verschaft door de ethische commissie van de Rijksuniversiteit Groningen.

Er hebben 492 participanten deelgenomen aan het onderzoek, waarvan 264 werden uitgesloten voor verdere analyses, vanwege het foutief en/of onvolledig invullen van de online vragenlijst ($n = 247$) of vanwege een leeftijd jonger dan 18 jaar ($n = 17$). Vervolgens bleven er 228 participanten over, waarvan 25 alleen het eerste deel van de vragenlijst hebben ingevuld en 203 de gehele vragenlijst en de vignetstudie hebben voltooid (Figuur 1). De data van de 25 participanten werd alleen gebruikt voor de analyse van het eerste deel van het onderzoek, aangezien deze participanten de vignetten en de vragenlijst betreffende de sociale

wenselijkheid niet hebben ingevuld. Deze participanten voldeden aan de eerdergenoemde inclusiecriteria.

Figuur 1

Flowchart participanten

Demografische gegevens

Tabel 1 toont de samenstelling van de participanten die het eerste deel van de vragenlijst hebben voltooid. In totaal hebben 203 participanten de gehele vragenlijst voltooid, waarvan 58,1% bestond uit vrouwen ($n = 118$) en 41,9% uit mannen ($n = 85$). De leeftijd van de 203 participanten varieerde van 22 tot en met 64 jaar ($M = 32.07$, $SD = 14.26$). Deze participanten zijn at random verdeeld over 11 verschillende vignetten, waarvan er vijf relevant zijn voor het huidige onderzoek, namelijk die waarin de beschreven nabestaande een ouder ($n = 37$), of een broer of zus ($n = 37$), of vriend van het directe slachtoffer was ($n = 17$).

Tabel 1*Demografische gegevens participanten*

	Frequentie, <i>n</i>	(%)
Geslacht		
Vrouw	136	(59,6)
Man	92	(40,4)
Opleidingsniveau		
Geen diploma	2	(0,9)
VMBO, HAVO/VWO onderbouw, MBO1	8	(3,5)
HAVO, VWO, MBO2-4	43	(18,9)
Bachelor (HBO/WO)	110	(48,2)
Master (HBO/WO)	64	(28,1)
Doctor, PhD	1	(0,4)

Noot. $N = 228$. Participanten waren gemiddeld 31.44 jaar oud ($SD = 13.95$), waarbij de leeftijd van de participanten varieerde van 18 tot en met 64 jaar.

Materiaal***Vragenlijst ‘Erkenning voor slachtoffers en nabestaanden’***

Aan de hand van een vragenlijst werd de erkenning voor slachtoffers en nabestaanden gemeten, waarvan 22 vragen van de Victim Concern Scale (VCS) van Clements et al. (2006) betreffende slachtoffers en 17 zelf geconstrueerde vragen betreffende nabestaanden (VCS-N). Daarnaast waren er twee controlevragen in de vragenlijst opgenomen (zie Bijlage A voor de items van de vragenlijst).

Erkenning items VCS-vragenlijst. De 22 items van de VCS meten de gradatie van bezorgdheid voor verschillende soorten slachtoffers van misdrijven, met als antwoord formaat een 5-punts Likertschaal. De VCS omvatte items zoals: “Hoeveel erkenning verdienen slachtoffers van kindermisbruik volgens u?” In voorgaand onderzoek van Clements et al. (2006) bleek de VCS voldoende betrouwbaar. De items werden voor dit onderzoek in het

Nederlands vertaald. In het huidige onderzoek bleek de betrouwbaarheid van de VCS in termen van interne consistentie zeer goed (Cronbachs $\alpha = .89$).

Erkenning items VCS-vragenlijst voor nabestaanden. De VCS werd aangevuld met 17 items analoge die betrekking hadden op co-slachtoffers. In dit geval zijn dat de nabestaanden van directe slachtoffers. Participanten gaven hun mening over specifieke nabestaanden/misdaadscenario's. De items hadden betrekking op vragen zoals: "Hoeveel erkenning verdienen ouders van een moordslachtoffer volgens u?"; "Hoeveel erkenning verdienen broers en zussen van een moordslachtoffer volgens u?". De erkennings-items werden gemeten op een 5-punt Likertschaal met 1 = veel minder dan gemiddeld en 5 = veel meer dan gemiddeld. De 17 zelf geconstrueerde items van de VCS-vragenlijst die betrekking hadden op de nabestaanden (VCS-N) vertoonde een zeer goede betrouwbaarheid (Cronbachs $\alpha = .94$). Drie VCS-N-items hebben de erkenning gemeten van de verschillende (familie-) relaties tot het slachtoffer. Deze omvatte de volgende items: "ouders van een moordslachtoffer", "broers en zussen van een moordslachtoffer en "vrienden van een moordslachtoffer". De interne consistentie van de erkennungsschaal was goed. De Cronbachs alfa voor de drie VCS-N-items was $\alpha = .80$.

De vragenlijst 'Erkenning voor slachtoffers en nabestaanden' bestond uit 39 items (22 erkennings-items VCS en 17 erkennings-items VCS-N) en de Cronbachs alfa was $\alpha = .95$.

Voor dit huidige onderzoek is het gemiddelde berekend van de 22 items van de VCS en het gemiddelde van de 17 items van de VCS-N. Daarnaast zijn de gemiddelden van de antwoorden op de drie VCS-N-items uit de vragenlijst berekend.

Vignetten

In aanvulling op de VCS kregen de participanten een vignet toegewezen. Er werden in totaal 11 vignetten geconstrueerd. In de vignetten werd een mediabericht aangeboden met daarin een delictsbeschrijving en een fragment van de verklaring die de nabestaande ter

terechtstelling aflegde in het kader van het spreekrecht. Deze korte delictsbeschrijving met de nabestaandeverklaring is deels gebaseerd op Bosma (2019). Voor dit onderzoek waren er vijf vignetten relevant. Dit zijn de vignetten die betrekking hadden op de nabestaandenverklaring van de vader, moeder, broer, zus en vriend van een moordslachtoffer. De vignetten met de nabestaande-verklaring van vader en van moeder zijn samengevoegd tot één geheel vignet, genaamd ouders. Dit is gedaan omdat in het onderzoek de relatie slachtoffer-nabestaande werd onderzocht en geen geslachtsverschillen. Het vignet beschreef de nabestaandenverklaring van een vader of moeder van een moordslachtoffer. In het vignet stond bijvoorbeeld “Mijn dochter ben ik verloren”. De vignetten broer en zus zijn ook samengevoegd. Deze vignetten bevatten uitspraken zoals: “Mijn zusje ben ik verloren”. Het laatste vignet ging over de nabestaandenverklaring van een vriend van een moordslachtoffer. Dit vignet was wederom verschillend van de verklaring van de ouders en broers/zussen. Het vignet betrof uitspraken zoals: “Mijn beste vriendin ben ik verloren” en “Ik kan maar niet geloven dat mijn beste vriendin voor altijd weg is” (zie Bijlage B voor de volledige vignetten). Alle vignetten maakten gebruik van een 5-punts Likertschaal om de mate van erkenning weer te geven.

Erkenning voor ouders versus broers/zussen versus vriend als nabestaanden. Aan de vignetten zijn twee indices voor ‘erkenning van de nabestaande’ gekoppeld, namelijk de somscore van een vragenlijst met 11 items en een single-item maat ‘financiële compensatie’.

De vragenlijst bestond uit 11 stellingen met betrekking tot erkenning voor de vader of moeder en oorspronkelijk 15 stellingen voor broer, zus of vriend. Voor de analyses zijn vier stellingen verwijderd in verband met foutieve constructies van de items en omdat er geen vergelijking kon worden gemaakt tussen alle drie de groepen nabestaanden. Uiteindelijk zijn 11 stellingen gebruikt. De erkenning werd gevraagd aan de hand van beweringen zoals: “Ik vind dat de broer van het slachtoffer recht heeft op de juiste zorg (bijvoorbeeld

Slachtofferhulp)”; “Ik vind dat de broer van het slachtoffer recht heeft op vergoeding voor het overlijden van zijn zusje”. Bijlage C bevat een overzicht van alle stellingen. De stellingen werden beoordeeld met een 5-punts Likertschaal (‘helemaal oneens’, ‘enigszins oneens’, ‘niet eens en niet oneens’, ‘enigszins eens’ en ‘helemaal eens’). Een item uit de stellingen van de vignetten is gespiegeld. Het item omvatte: “Ik vraag mij af of het slachtoffer de moord had kunnen voorkomen”.

Van elke vignet afzonderlijk is de betrouwbaarheid in termen van interne consistentie voor ‘erkenning van de nabestaande’ bekeken. De interne consistentie van de 11 erkennings-items van alle vijf vignetten was goed. De Cronbachs alfa, bij het vignet waarin de beschreven nabestaande een vader is van het directe slachtoffer, was $\alpha = .75$. Bij het vignet moeder was de Cronbachs $\alpha = .80$, bij broer was de Cronbachs $\alpha = .73$, bij zus was de Cronbachs $\alpha = .82$ en bij het vignet vriend was de Cronbachs $\alpha = .73$. Voor analyse van de erkennings-items bij de vignetten was de somscore berekend.

Financiële compensatie. De maat voor ‘financiële compensatie’ bestond uit een schuifbalk waarmee participanten konden aangeven hoeveel financiële tegemoetkoming uit het Fonds Geweldsmisdrijven de nabestaande volgens de participant dient te krijgen. Het bedrag van de financiële tegemoetkoming varieerde tussen de €1.000 en €35.000 en is conform de Schadefonds Geweldsmisdrijven (z.d.). Er bestond ook een optie om ‘niet van toepassing’ aan te vinken wanneer participanten vonden dat de nabestaande geen recht op financiële tegemoetkoming had (zie Bijlage D). Voor de single-item maat ‘financiële compensatie’ was de somscore berekend.

Sociale wenselijkheid

Om te controleren voor sociaal wenselijke response bias werd de Nederlandse versie van de verkorte ‘Marlowe-Crowne 2 Social Desirability Scale’ (MC-SDS) toegevoegd (Crowne & Marlowe, 1960; Reynolds, 1982). Deze bestaat uit tien items waarop participanten

met waar of onwaar konden antwoorden. Bijlage E bevat de gebruikte tien items. De betrouwbaarheid in termen van interne consistentie was in dit onderzoek twijfelachtig (Cronbachs $\alpha = .53$). Om deze reden was er gekozen om de item 'sociale wenselijkheid' niet verder mee te nemen in de analyses.

Data-analyse plan

Alle statistische analyses werden uitgevoerd met behulp van het programma SPSS (Versie 26.0):

- De betrouwbaarheidsanalyse van de 39 items van de vragenlijst 'Erkenning voor slachtoffers en nabestaanden'
- De betrouwbaarheidsanalyse van de 22 VCS-items en van de 17 VCS-N-items
- Betrouwbaarheidsanalyse van de erkennings-items bij de vijf vignetten
- De correlaties tussen de belangrijkste variabelen in het design
- Gepaarde t-toetsen voor de vergelijking tussen de drie VCS-N-items, namelijk ouders, broers/zussen en vrienden, zoals gemeten met behulp van de vragenlijst
- Variantieanalyse (ANOVA) voor het toetsen van tussen-groepsverschillen in erkenning tussen ouders, broers/zussen en vrienden als nabestaanden, zoals gemeten met de vignetten
- De Kruskal-Wallis toets voor het toetsen van tussen-groepsverschillen in financiële tegemoetkoming tussen de drie groepen, te weten ouders, broers/zussen en vrienden, zoals gemeten met de schuifbalk bij de vignetten
- De Mann-Whitney toets voor het vergelijken van de groepen nabestaanden onderling, zoals gemeten met de schuifbalk voor financiële compensatie bij de vignetten

Resultaten

Beschrijvende analyses

De onafhankelijke variabele die centraal stond in het huidige onderzoek is de relatie tussen de nabestaande en het slachtoffer (ouders, broers/zussen, vrienden). De afhankelijke variabele ‘Erkenning’ is gemeten aan de hand van: de scores op de drie VCS-N-items, de scores op de 11 stellingen bij de vignetten en de financiële compensatie.

Tabel 2 laat de gemiddelden en standaarddeviaties van de scores op de drie VCS-N-items, de ‘Erkenning’ van de vignetten en de financiële compensatie zien. In de tabel is duidelijk zichtbaar dat op alle drie de erkennings-items een hoger gemiddelde was gevonden betreffende de groep ouders als nabestaanden.

Tabel 2

Gemiddelden en standaarddeviatie van de scores op de erkennings-items

Erkenningsschaal	Ouders			Broers/zussen			Vrienden		
	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Items VCS-N	228	1.08	0.81	228	0.71	0.79	228	0.22	0.81
Items Vignet	37	12.43	5.64	37	9.78	5.98	17	10.00	5.16
Financiële compensatie	35	24017	11566	34	16807	10445	16	10760	10663

De data voor de analyses liet niet overal een normale verdeling zien. De VCS-N-item ouders betrof zes uitbijters en de VCS-N-item vrienden had in totaal 4 uitbijters. De analyses bij de erkennings-item ‘financiële compensatie’ betreffende het vignet ouders liet een links-scheve verdeling zien. Bij het vignet broers/zussen was er sprake van een bimodale verdeling en de verdeling van vignet vrienden was rechtsscheef, met twee uitbijters. Deze uitbijters betroffen participanten die het maximale bedrag aan affectieschade toekenden. De uitbijters

tonen geen extreem afwijkende waarden en daarom zijn deze uitbijters wel meegenomen in de analyses.

Tabel 3 bevat de Pearson's correlaties tussen de relevante variabelen in het onderzoek. Erkenning voor verschillende typen nabestaanden conform de VCS-N-items hangt redelijk nauw samen met elkaar. Deze samenhang is in alle gevallen sterk positief en dit bleek significant. De VCS-N-item ouders hangt redelijk samen met de 'Erkenning' vignet ouders. Er is sprake van een significant, middelsterke positieve correlatie. Het is opvallend dat er een zwakke correlatie lijkt te bestaan tussen de VCS-N-item broers/zussen en de 'Erkenning' vignet broers/zussen. De Pearson-correlatie wees uit dat er een significant, sterk positief verband bestaat tussen de mate van erkenning op de VCS-N-item vrienden en op vignet vrienden. De correlaties tussen de twee analoge begrippen, de stellingen en de schuifbalk van de vignetten is significant positief. De Pearson-correlatie vertoonde alleen in het geval van vignet vrienden een niet-significant, zwak verband tussen de mate van erkenning en financiële compensatie. De correlatie was erg laag. Een reden hiervoor kan zijn dat de steekproef niet groot genoeg was.

Tabel 3

Pearson's correlaties voor de variabelen VCS-N-items, 'Erkenning' vignetten en 'Financiële compensatie' vignetten

Variabele	<i>n</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. VCS-N ouders	228	—								
2. VCS-N broers/zussen	228	.61**	—							
3. VCS-N vrienden	228	.55**	.53**	—						
4. Erkenning vignet ouders	37	.46**	.33*	.09	—					
5. Erkenning vignet broers/zussen	37	.10	.19	-.10	. ^a	—				

6. Erkenning vignet vrienden	17	.49*	.44	.62**	. ^a	. ^a	___		
7. Financiële compensatie ouders	35	.30	.24	-.06	.68**	. ^a	. ^a	___	
8. Financiële compensatie broers/zussen	34	-.06	.25	-.02	. ^a	.40*	. ^a	. ^a	___
9. Financiële compensatie vriend	16	.28	.10	.30	. ^a	. ^a	.20	. ^a	. ^a ___

Noot. * is significant bij $p < .05$ (tweezijdig). ** is significant bij $p < .01$ (tweezijdig).

a. kan niet worden berekend omdat ten minste een variabele constant is.

Toetsende analyses

Vragenlijst 'Erkenning voor slachtoffers en nabestaanden'

Er is een gepaarde t-toets uitgevoerd om het gemiddelde van de 22 items betreffende directe slachtoffers met het gemiddelde van de 17 items betreffende nabestaanden te vergelijken. De gemiddelde score voor nabestaanden ($M = 9.86$, $SD = 8.89$) was hoger dan voor directe slachtoffers ($M = 3.66$, $SD = 8.53$). Dit verschil was significant: $t(227) = -13.94$, $p < .001$.

Erkenning items VCS-vragenlijst voor nabestaanden. Een gepaarde t-toets is uitgevoerd om de gemiddelden van de drie VCS-N-items te vergelijken. Er waren statistisch significante verschillen tussen ouders en broers/zussen ($t(227) = 7.97$, $p < .001$), tussen ouders en vrienden ($t(227) = 16.93$, $p < .001$), en tussen broers/zussen en vrienden ($t(227) = -9.46$, $p < .001$) (voor de gemiddeldes en standaarddeviatie zie Tabel 4). Resultaten lieten zien dat ouders meer erkenning kregen dan broers/zussen en vrienden. Verder bleek dat broers/zussen meer erkenning kregen dan vrienden.

Vignetten

Erkennings-items vignettenstudie. Voor ‘Erkenning’ bij de vignetten is een een-weg ANOVA uitgevoerd, met de somscore van de erkennings-items als afhankelijke variabele en één onafhankelijke groepsvariabele (ouders, broers/zussen, vrienden). Uit de resultaten van de ANOVA kan afgelezen worden dat er geen significant verschil is in erkenning tussen de drie groepen nabestaanden, te weten ouders, broers/zussen en vrienden ($F(2, 88) = 2.26, p = .111, \eta^2 = .05$).

Financiële compensatie. De non-parametrische Kruskal-Wallis toets is uitgevoerd om te toetsen of er verschillen zijn tussen de verschillende groepen, met de somscore ‘financiële compensatie’ als afhankelijke variabele en de groepsvariabele ouders, broers/zussen en vrienden als onafhankelijke variabele. De resultaten tonen aan dat er een statistisch significant verschil was in het geven van financiële compensatie tussen de verschillende groepen ($H(2) = 15.56, p < .001$). Dit betekent dat participanten wel verschil maken in het geven van een financiële tegemoetkoming bij de drie verschillende groepen nabestaanden. De post-hoc Mann-Whitney toets, met behulp van de Bonferroni correctie, werd uitgevoerd om alle soorten groepen te vergelijken met elkaar. De significantiegrens die werd aangehouden was 0.017 (0.05/3). Er waren statistisch significante verschillen gevonden tussen ouders en broers/zussen ($U(n = 35, n = 34) = 383.00, z = -2.58, p = .010$) en tussen ouders en vrienden ($U(n = 35, n = 16) = 111.00, z = -3.51, p < .001$). Uit de resultaten bleek dat ouders gemiddeld een hoger bedrag aan financiële compensatie kregen dan broers/zussen en vrienden. Er zijn geen significante verschillen gevonden tussen de financiële compensatie bij de broers/zussen en vrienden ($U(n = 34, n = 16) = 163.00, z = -2.27, p = .023$).

Discussie

In dit onderzoek is de mate van erkenning door derden onderzocht, ten aanzien van nabestaanden van geweldsslachtoffers. In tegenstelling tot eerder onderzoek naar de perceptie

van broers/zussen is in deze studie de mate van erkenning die de samenleving geeft aan ouders, broers/zussen of vrienden van het slachtoffer gemeten. Dit is gedaan aan de hand van verschillende indices van erkenning. In het huidige onderzoek werd een online vragenlijst afgenomen onder mensen vanaf achttien jaar of ouder. De vragenlijst bestond deels uit stellingen, om de mate van erkenning te meten ten aanzien van slachtoffers of nabestaanden en deels uit vignetten om verschil in erkenning en financiële compensatie te meten tussen ouders, broers/zussen en vrienden.

Naar aanleiding van eerdere onderzoeken en de manier van wetgeving was de verwachting dat ouders meer erkenning zouden ontvangen van derden dan broers en zussen, bij verlies van een familielid als gevolg van een geweldsdelict. De resultaten die verkregen zijn uit de vragenlijst 'Erkenning voor slachtoffers en nabestaanden' en de financiële compensatie geven ondersteuning voor de van tevoren opgestelde onderzoekshypothese. De resultaten van de vragenlijst tonen aan dat nabestaanden in het algemeen meer erkenning krijgen dan slachtoffers. Verder blijkt dat er een verschil is in erkenning voor verschillende soorten nabestaanden. Ouders kregen meer erkenning van de participanten dan broers en zussen. Broers en zussen kregen weer meer erkenning in vergelijking met vrienden. De financiële compensatie bleek eveneens significant hoger te zijn voor ouders in vergelijking met broers en zussen.

De uitkomsten het onderzoek sluiten aan bij de bevindingen van de studies van Doka (1989), Bolton et al. (2016) en Davidson (2018), waarin de perceptie van broers en zussen zelf werd onderzocht. Deze studies toonde aan dat broers en zussen het gevoel hadden dat zij behoorden tot een minder belangrijke groep rouwenden. Ook het onderzoek van Dyregrov en Dyregrov (2005) onder ouders en broers/zussen van zelfmoordslachtoffers liet vergelijkbare uitkomsten zien. Beide onderzoeken beschreven dat de groep broers en zussen problemen ondervinden bij de rouwverwerking en meer aandacht, erkenning en herkenning van hun

verdriet van de samenleving zouden willen. De resultaten van dit huidige onderzoek laten zien dat er op basis van de vragenlijst en de financiële compensatie er een verschil is in de mate van erkenning die broers en zussen krijgen in vergelijking met ouders. Dit lijkt de percepties die broers en zussen in eerdere studies beschreven te bevestigen.

Beperkingen

Het onderzoek kent een aantal beperkingen waardoor de resultaten mogelijk niet geheel betrouwbaar zijn. De lezer moet er rekening mee houden dat dit onderzoek voornamelijk gebaseerd is op literatuurstudies die de perceptie van nabestaanden heeft onderzocht en niet van derden.

In het huidige onderzoek werden de participanten geworven via een convenience sampling en bestonden zij voornamelijk uit de eigen familie- en vriendenkring van de onderzoekers. Het is denkbaar dat deze steekproefvariant effect kan hebben op het representatief zijn voor de populatie. De conclusies uit dit onderzoek zijn daardoor niet te generaliseren naar de gehele Nederlandse samenleving.

Het aantal participanten dat heeft deelgenomen aan het onderzoek was voldoende voor de analyse van de VCS- en VCS-N-items, maar bij de analyse van de vignetten bleken er maar weinig participanten per vignet te zijn. Dit kwam de betrouwbaarheid niet ten goede. De keuze voor 11 vignetten is daar mogelijk van op invloed geweest.

Het onderzoek betrof een deelstudie en daarom zijn er bij de vignetten meerdere variabelen in elk vignet opgenomen. In sommige vignetten was er zelfs sprake van drie afhankelijke variabelen en hiervoor is niet gecorrigeerd. Deze variabelen kunnen mogelijk het effect beïnvloeden en daarom is het lastig om op basis van de resultaten uit de vignetstudie juiste conclusies te trekken. Het is dus niet met zekerheid te zeggen of de variabele die werd onderzocht ook daadwerkelijk van invloed is op de mate van erkenning. Dit is niet bevorderend voor de mate van validiteit. Er moet daarom met een kritische blik worden

gekeken naar de resultaten en de gegevens van de vignetstudie moeten met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

De vignettenstudie wees uit dat er geen verschil was gevonden in de mate van erkenning bij ouders en de groep broers en zussen. Dit was niet in lijn met de vooropgestelde onderzoekshypothese. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de steekproefgrootte voor de vignetten erg klein was. Er was daardoor geen voldoende statistische power om conclusies te trekken over de resultaten uit de vignettenstudie. Het is dus mogelijk dat er geen bestaand effect is gevonden.

Een andere limitatie van dit onderzoek is dat er niet is gecorrigeerd op sociale wenselijkheid. Het onderzoek betrof een sociaal gevoelig thema en daarom werd er gecontroleerd voor sociaal wenselijke response bias met behulp van de Nederlandse versie van de verkorte 'Marlowe-Crowne 2 Social Desirability Scale'. De betrouwbaarheid van dit meetinstrument was in dit onderzoek echter twijfelachtig en daarom is er gekozen om de sociale wenselijke response bias niet mee te nemen in verdere analyses. Daarnaast kan het zou zijn dat de Nederlandse vertaling niet goed overeenkwam met het origineel. Er moet rekening worden gehouden met de mogelijkheid dat de sociale wenselijke response bias van invloed is op de effecten.

Theoretische en praktische implicaties

Dit onderzoek heeft belangrijke theoretische en praktische implicaties. Er is nog weinig onderzoek gedaan naar nabestaanden en secundaire victimisatie onder nabestaanden. Voornamelijk studies naar rouwverwerking van de groep broers en zussen is er nauwelijks. Dit huidige onderzoek is relevant en van toegevoegde waarde voor de maatschappij, omdat het bijdraagt aan meer inzicht in erkenning van rouw en verlies bij ouders, maar ook bij broers en zussen door de samenleving. De gegevens uit dit onderzoek kunnen helpen bij het zorgen voor meer bewustwording van de verschillende nabestaanden die er zijn en dit kan ertoe

leiden dat de zorg voor nabestaanden wordt verbeterd. Meer inzicht in deze specifieke doelgroep kan bijdragen aan het geven van de juiste ondersteuning en hulpverlening.

Een opvallende bevinding was dat nabestaanden, in dit geval de groep ouders en broers/zussen hoger scoorden dan erkenning bij slachtoffers. Mogelijk is hier het type slachtoffer van invloed op de mate van erkenning. Bij de ouders en broers/zussen was er altijd sprake van een nabestaanden-relatie en een levenslang verlies.

Hoewel het onderzoek specifiek keek naar het verschil in erkenning en financiële compensatie tussen ouders en broers/zussen van slachtoffers van geweldsdelicten zijn in het onderzoek ook de vrienden meegenomen. Mogelijke verschillen tussen vrienden en broers/zussen zetten de verschillen tussen ouders en broers/zussen in een duidelijker perspectief. Er blijkt inderdaad sprake van een leedhiërarchie, waarbij de groep ouders bovenaan staan en vervolgens broers en zussen. Vrienden vallen onderaan deze rangorde, hoewel zij mogelijk een nauwere persoonlijke betrekking tot het slachtoffer kunnen hebben.

De resultaten zijn ook relevant voor onder andere het Openbaar Ministerie. De uitkomsten kunnen niet alleen leiden tot meer bewustwording voor nabestaanden, maar helpen ook input te leveren aan verbeteringen, naar aanleiding van het rapport van de Nationale Ombudsman (2020).

Een sterk punt van het onderzoek is dat de resultaten laten zien dat de samenhang tussen de erkennings-items van de vignetten en de financiële compensatie positief met elkaar correleren. In het algemeen bleek er in dit onderzoek een consistente maat voor erkenning te zijn. De informatie van deze studie draagt bij aan het in kaart brengen van verschillende soorten nabestaanden, met daarbij de erkenning en begrip voor de situatie van nabestaanden door derden. Ondanks het pilot-achtige format van dit onderzoek zou eventueel vervolgonderzoek het in kaart brengen van nabestaanden kunnen voortzetten.

Vervolgonderzoek

Eventueel vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op het uitzetten van een landelijke studie met een grotere steekproef, zodat er grondigere conclusies kunnen worden getrokken over de Nederlandse populatie op basis van de steekproefdata.

Bij de vignetstudie moet men in het vervolg corrigeren voor mogelijke associaties tussen verschillende variabelen, door maar 1 afhankelijke variabele in elk vignet op te nemen. Daarnaast is het advies om te streven naar meer participanten per vignet. Een optie is om voor minder verschillende soorten vignetten te kiezen om het aantal respondenten per vignet te verhogen en daarmee de betrouwbaarheid te vergroten.

Verder moet er rekening worden gehouden met het gevoelige onderwerp van dit onderzoek. Participanten kunnen vanwege het moeilijke thema geneigd zijn om sociaal wenselijke antwoorden te geven. Eventueel vervolgonderzoek zou zich hier nog meer op kunnen richten, omdat het mogelijk is dat sociaal wenselijke response bias van invloed kan zijn op de effecten. Een aanbeveling is om de langere versie van de 'Marlowe-Crowne 2 Social Desirability Scale' te gebruiken, zodat participanten op meerdere items worden gescoord. Bovendien moet er in het vervolg goed worden gekeken naar een juiste vertaling van dit meetinstrument.

Tot slot zou vervolgonderzoek zich specifiek kunnen richten op de groep broers en zussen als nabestaanden door bijvoorbeeld te onderzoeken hoe rechters naar deze groep kijken. In de wet blijkt dat er onderscheid wordt gemaakt tussen verschillende familierelaties van de nabestaande met het slachtoffer. Voor broers en zussen is het niet vanzelfsprekend om aanspraak te maken op vergoeding van affectieschade. In Nederland bepaalt de rechter of broers en zussen van een overleden slachtoffer in aanmerking komen voor financiële tegemoetkoming. Voor vervolgonderzoek is het daarom interessant om te kijken of de

erkenning die de Nederlandse samenleving aan broers en zussen geeft ook overeenkomt met de erkenning die rechters zouden geven.

Conclusie

De belangrijkste conclusie uit dit onderzoek is dat nabestaanden gemiddeld veel meer erkenning krijgen dan slachtoffers en dat er een verschil is in de mate van erkenning bij de groep nabestaanden. Zo blijkt uit de resultaten dat ouders meer erkenning krijgen voor hun verlies en verdriet dan broers/zussen en vrienden van het slachtoffer.

Referenties

- Bolton, J. M., Au, W., Chateau, D., Walld, R., Leslie, W. D., Enns, J., Martens, P. J., Katz, L. Y., Logsetty, S., & Sareen, J. (2016). Bereavement after sibling death: a population-based longitudinal case-control study. *World Psychiatry, 15*(1), 59–66.
<https://doi.org/10.1002/wps.20293>
- Bosma, A. (2019). *Emotive Justice: Laypersons' and legal professionals' evaluations of emotional victims within the just world paradigm*. Wolf Legal Publishers.
https://pure.uvt.nl/ws/portalfiles/portal/29259046/Bosma_Emotive_08_02_2019_emb_tot_08_02_2020.pdf
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2022, 16 maart). *Overledenen, moord en doodslag, pleeglocatie Nederland*. Geraadpleegd op 15 mei 2022, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/84726NED>
- Christie, N. (1986). The Ideal Victim. *From Crime Policy to Victim Policy*, 17–30.
https://doi.org/10.1007/978-1-349-08305-3_2
- Clements, C. B., Brannen, D. N., Kirkley, S. M., Gordon, T. M., & Church, W. T. (2006). The measurement of concern about victims: Empathy, victim advocacy and the Victim Concern Scale (VCS). *Legal and Criminological Psychology, 11*(2), 283–295.
<https://doi.org/10.1348/135532505x79573>
- Crowne, D. P., & Marlowe, D. (1960). A new scale of social desirability independent of psychopathology. *Journal of Consulting Psychology, 24*(4), 349–354.
<https://doi.org/10.1037/h0047358>
- Davidson, D. (2018). Sibling loss - disenfranchised grief and forgotten mourners. *Bereavement Care, 37*(3), 124–130. <https://doi.org/10.1080/02682621.2018.1535882>
- Doka, K. J. (1989). *Disenfranchised Grief: Recognizing Hidden Sorrow*. Lexington Books.

Dyregrov, K., & Dyregrov, A. (2005). Siblings After Suicide-The Forgotten Bereaved.

Suicide and Life-Threatening Behavior, 35(6), 714–724.

<https://doi.org/10.1521/suli.2005.35.6.714>

Elbers, N., & Becx, I. (2020). *Secundaire victimisatie als probleem: Herstelrecht als oplossing?* Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving.

https://nscr.nl/app/uploads/2020/10/Elbers-Becx-2020_Rapport-Secundaire-victimisatie-als-probleem-herstelrecht-als-oplossing_DEF.pdf

Feys, Y. (2016). *Herstel voor nabestaanden van slachtoffers van levensdelicten: Kwalitatief onderzoek naar factoren die een rol (kunnen) spelen bij secundaire victimisatie.*

Universiteit Gent. <https://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:002272003>

Heslinga, Y. H. (2001). De professionalisering van slachtofferhulp. *Justitiële verkenningen*, 27, 10-19.

Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2019, januari). *Affectieschade in strafzaken.*

Rijksoverheid. Geraadpleegd op 10 mei 2022, van

<https://open.overheid.nl/repository/ronl-ff446395-550e-4597-9d60-8184f88f1acd/1/pdf/Affectieschade%20in%20strafzaken.pdf>

Nationale Ombudsman. (2020, juni). *Een onderzoek naar de wijze waarop een familieagent nabestaanden heeft bijgestaan* (Nr. 16).

https://www.nationaleombudsman.nl/system/files/rapport/20200016%20R%20201816132_0.pdf

Reynolds, W. M. (1982). Development of reliable and valid short forms of the marlowe-crowne social desirability scale. *Journal of Clinical Psychology*, 38(1), 119–125.

[https://doi.org/10.1002/1097-4679\(198201\)38:1<119::AID-JCLP2270380118>3.0.CO;2-I](https://doi.org/10.1002/1097-4679(198201)38:1<119::AID-JCLP2270380118>3.0.CO;2-I)

Rinear, E. E. (1988). Psychosocial aspects of parental response patterns to the death of a child by Homicide. *Journal of Traumatic Stress, 1*(3), 305–322.

<https://doi.org/10.1002/jts.2490010304>

Schadefonds Geweldsmisdrijven. (z.d.). *Hoe hoog is de uitkering van het Schadefonds?*

Geraadpleegd op 1 juni 2022, van [https://www.schadefonds.nl/veelgestelde-](https://www.schadefonds.nl/veelgestelde-vragen/hoe-hoog-is-de-uitkering-van-het-schadefonds/#:%7E:text=Als%20u%20nabestaande%20bent%20van,hel%20inkomen%20van%20de%20overledene.)

[vragen/hoe-hoog-is-de-uitkering-van-het-](https://www.schadefonds.nl/veelgestelde-vragen/hoe-hoog-is-de-uitkering-van-het-schadefonds/#:%7E:text=Als%20u%20nabestaande%20bent%20van,hel%20inkomen%20van%20de%20overledene.)

[schadefonds/#:%7E:text=Als%20u%20nabestaande%20bent%20van,hel%20inkomen%20van%20de%20overledene.](https://www.schadefonds.nl/veelgestelde-vragen/hoe-hoog-is-de-uitkering-van-het-schadefonds/#:%7E:text=Als%20u%20nabestaande%20bent%20van,hel%20inkomen%20van%20de%20overledene.)

Stretesky, P. B., Shelley, T. O., Hogan, M. J., & Unnithan, N. P. (2010). Sense-making and secondary victimization among unsolved homicide co-victims. *Journal of Criminal Justice, 38*(5), 880–888. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2010.06.003>

Van Dijk, J. J. M. (2008.) *Slachtoffers als zondeblokken: Over de dubbelhartige bejegening van gedupeerden van misdrijven in de westerse cultuur*. Maklu.

Van Wijk, A., Van Leiden, I. V., & Ferwerda, H. (2013). *Over leven na moord: De gevolgen van moord en doodslag voor de nabestaanden van de slachtoffers en de ondersteuning door Slachtofferhulp Nederland*. Bureau Beke.

[https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/1687/1596a-](https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/1687/1596a-samenvatting_tcm28-69914.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
[samenvatting_tcm28-69914.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/1687/1596a-samenvatting_tcm28-69914.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Van Wijk, A., Leiden, I. V., & Ferwerda, H. (2017). Murder and the long-term impact on co-victims. *International Review of Victimology, 23*(2), 145–157.

<https://doi.org/10.1177/0269758016684421>

Bijlage A

Vragenlijst 'Erkenning voor slachtoffers en nabestaanden'

In 2021 waren 754.460 Nederlanders het slachtoffer van een misdrijf, daarvan waren 2.725 Nederlanders slachtoffers van levensdelicten. Slachtoffers en nabestaanden hebben recht op erkenning, dat wil zeggen aandacht, steun, genoegdoening, en afhankelijk van de situatie, een financiële tegemoetkoming. Wilt u bij de onderstaande situaties aangeven hoeveel erkenning het slachtoffer of de nabestaande verdient. Hoeveel erkenning verdienen onderstaande slachtoffers/nabestaanden volgens u?

- 1) Drugsdealers die het slachtoffer van een misdrijf zijn
- 2) Slachtoffers van kindermisbruik
- 3) Mannelijke slachtoffers
- 4) Nabestaanden van verkeersslachtoffers
- 5) Ouders van een moordslachtoffer
- 6) Heteroseksuele slachtoffers
- 7) Nabestaanden van na mishandeling overleden slachtoffers
- 8) Vrienden van een moordslachtoffer
- 9) Slachtoffers met een lichamelijke beperking
- 10) Moeders van een moordslachtoffer
- 11) Nabestaanden van slachtoffers van een medische fout
- 12) Slachtoffers van een 'hate crime'
- 13) Nabestaanden met een niet-westerse achtergrond
- 14) Lesbische slachtoffers
- 15) Nabestaanden van vermoorde meerderjarige slachtoffers
- 16) Als je deze vraag leest vink dan "veel minder dan gemiddeld" aan
- 17) Vrouwelijke nabestaanden

- 18) Slachtoffers van huiselijk geweld
- 19) Slachtoffers met een westerse achtergrond
- 20) Nabestaanden van slachtoffers van een terroristische aanslag
- 21) Broers en zussen van een moordslachtoffer
- 22) Slachtoffers van een auto-inbraak
- 23) Slachtoffers die grootouders zijn
- 24) Drugsgebruikers en verslaafden die slachtoffer van een misdrijf zijn
- 25) Slachtoffers met een migratie-achtergrond
- 26) Slachtoffers met een strafblad
- 27) Als je deze vraag leest vink dan "veel meer dan gemiddeld" aan
- 28) Nabestaanden van slachtoffers van een bedrijfsongeval
- 29) Slachtoffers van verkrachting
- 30) Mannelijke nabestaanden
- 31) Slachtoffers van inbraak en diefstal
- 32) Vaders van een moordslachtoffer
- 33) Slachtoffers van ontvoering
- 34) Nabestaanden van moordslachtoffers
- 35) Bendeleden die slachtoffer van een misdrijf zijn
- 36) Nabestaanden van vermoorde minderjarige slachtoffers
- 37) Vrouwelijke slachtoffers
- 38) Nabestaanden met een westerse achtergrond
- 39) Slachtoffers van autodiefstal
- 40) Slachtoffers van zakkenrollerij
- 41) Slachtoffers van een gewelddadige overval

Bijlage B

Vignetten

Deze bijlage bevat de inhoud van de delictomschrijving en nabestaande verklaring.

Op 21 mei 2021 diende de rechtszaak tegen Willem de W. Hij wordt verdacht van de moord op Sarah Smit. De **[vader/moeder/broer/zus/vriend]** van het slachtoffer maakte gebruik van het spreekrecht en legde ter terechtzitting een emotionele verklaring af, waarin **[hij/zij]** met name aandacht vroeg voor het verdriet en het onrecht dat **[hem/haar]** werd aangedaan. In de woorden van de **[vader/moeder/broer/zus/vriend]** van het slachtoffer: ‘Ik sta hier vandaag omdat ik het gevoel heb dat dit de enige kans is om u te vertellen wat er is gebeurd. Het belangrijkste vind ik dat de verdachte zich realiseert wat hij Sarah heeft aangedaan, maar ik hoop ook dat het geven van deze verklaring mij helpt om het vertrouwen in mensen terug te krijgen. Mijn **[dochter/zusje/beste vriendin]** ben ik verloren. We krijgen haar nooit meer terug. Ik ben, sinds dit is gebeurd, met niets anders bezig. Er kwam zoveel op mij af en ik voel mij nog steeds helemaal verlamd. Hoe heeft dit kunnen gebeuren?! Ik kan maar niet geloven dat mijn **[dochter/zusje/beste vriendin]** voor altijd weg is. Door de moord op Sarah staat mijn hele leven op z’n kop. Ik slaap slecht en kan mij niet meer concentreren. Mijn familie en vrienden herkennen mij nauwelijks terug van voor het verlies van mijn **[dochter/zusje/Sarah]**. Ik heb voortdurend huilbuien en ik weet me geen raad met dit gemis. Op het werk heb ik ook problemen. Door wat er is gebeurd heb ik het gevoel niet meer mezelf te zijn. Ik barst zomaar in huilen uit, heb voortdurend een brok in mijn keel en door slaaptkort kom ik vaak te laat op mijn werk. Ik mis te veel op werk en ik ben daardoor in de Ziektewet beland. Naast het gemis heb ik ook gewoon heel veel financiële schade geleden. Allereerst hoop ik een manier te vinden om verder te kunnen leven, en daarbij hoop ik dat mijn schade wordt vergoed door de dader, en dat u, mevrouw de rechter, de juiste uitspraak doet.

Bijlage C

Stellingen bij de vignetten

Deze bijlage bevat de stellingen bij de vijf verschillende vignetten. De stellingen bestonden uit 11 items waarbij werd gevraagd in hoeverre participanten het eens of oneens waren met de stellingen, aan de hand van een 5-punts Likert beoordelingsschaal, waarbij 1 = helemaal oneens en 5 = helemaal eens.

- 1) Ik heb medelijden met de **[vader/moeder/broer/zus/vriend]** van het slachtoffer.
- 2) Ik kan me goed identificeren met de **[vader/moeder/broer/zus/vriend]** van het slachtoffer.
- 3) Ik vraag me af of het slachtoffer de moord had kunnen voorkomen.
- 4) Ik voel met de **[vader/moeder/broer/zus/vriend]** van het slachtoffer mee.
- 5) Ik voel bewondering en respect voor de **[vader/moeder/broer/zus/vriend]** van het slachtoffer.
- 6) Ik vind dat de dader strenger gestraft moet worden vanwege de intentie van de dader.
- 7) De hulpbehoeften van de **[vader/moeder/broer/zus/vriend]** van het slachtoffer moeten worden erkend.
- 8) Ik vind dat de **[vader/moeder/broer/zus/vriend]** van het slachtoffer recht heeft op de juiste zorg (bijvoorbeeld Slachtofferhulp).
- 9) Ik sta achter het verzoek van de **[vader/moeder/broer/zus/vriend]** van het slachtoffer aan de rechter.
- 10) Ik vind dat de **[vader/moeder/broer/zus/vriend]** van het slachtoffer een nauwe persoonlijke relatie had tot het slachtoffer.
- 11) Ik vind dat de **[vader/moeder/broer/zus/vriend]** van het slachtoffer recht heeft op vergoeding voor het overlijden van zijn dochter.

Bijlage D

Schuifbalk financiële tegemoetkoming

De **[vader/moeder/broer/zus/vriend]** van het slachtoffer kan een schadevergoeding aanvragen voor het leed dat **[hem/haar]** is aangedaan. De hoogte van deze financiële compensatie in kader van het Schadefonds Geweldsmisdrijven ligt tussen de €1.000,- en €35.000,-. Hoeveel schadevergoeding zou u deze nabestaande geven? Vink "niet van toepassing" alleen aan als u hierboven heeft aangegeven dat de nabestaande volgens u geen recht heeft op vergoeding.

Bijlage E

De sociale wenselijkheidsvragen

De tien Nederlands vertaalde vragen van de 'Marlowe-Crowne 2 Social Desirability Scale' bestonden uit:

- 1) Ik doe altijd mijn uiterste best om iemand met problemen te helpen.
- 2) Ik heb nog nooit een ontzettende hekel aan iemand gehad.
- 3) Ik voel mij soms verontwaardigd wanneer ik mijn zin niet krijg.
- 4) Er zijn momenten geweest waarop ik zin had om in opstand te komen tegen mensen met een hogere status, ook al wist ik dat ze gelijk hadden.
- 5) Ik heb wel eens gedaan alsof ik ziek was om ergens onder uit te komen.
- 6) Wanneer ik iets niet weet vind ik het niet erg dit toe te geven.
- 7) Ik ben altijd beleefd zelfs tegen mensen die onvriendelijk zijn.
- 8) Het zou niet in me opkomen om iemand anders voor mijn fouten te laten opdraaien.
- 9) Er zijn momenten geweest dat ik behoorlijk jaloers was op het geluk van anderen.
- 10) Ik raak soms geïrriteerd door mensen die gunsten van mij vragen.